

بررسی توزیع جغرافیایی قومیت‌های ایران و نقش آن بر تحولات آینده

دکتر حیدر لطفی^۱

تاریخ وصول: ۱۳۹۵/۹/۲۰، تاریخ تایید: ۱۳۹۵/۱۱/۳۰

چکیده

کمال مطلوب هر حکومت ملی، برخورداری از یک ملت یکپارچه است که در میان اعضای آن، تفاوت چشمگیر زبانی، مذهبی، قومی و نژادی وجود نداشته باشد و همگان به یک هویت فراگیر ملی تعلق خاطر داشته باشند. بنابراین، پژوهش حاضر با هدف بررسی توزیع جغرافیایی قومیت‌های ایران و نقش آن بر تحولات آینده کشور است که از روش توصیفی - تحلیلی و پیمایش میدانی در این زمینه استفاده شده است. در ابتدا شاخص‌های مربوط به اتحاد و انسجام ملی استخراج و میزان پایداری به آنها در بین اقوام مرزی ایران بررسی شده که در این زمینه از هفت شاخص استفاده شده است. یافته‌های به‌دست آمده از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه MADM و مدل تحلیلی SAR نشان می‌دهد که در بین قوم‌های ساکن در مرزهای کشور قوم لر با ضریب $V_{at}=0.67$ دارای بیشترین سطح از پایداری و قوم کرد و بلوچ به ترتیب با ضریب $V_{at}=1.2406$ و $V_{at}=1.25$ دارای کمترین سطح پایداری در بین اقوام مرزی به شاخص‌های اتحاد و انسجام هستند. برخی از نیروهای گریز از مرکز در مرز بلوچستان و کردستان وجود دارند که تا حدودی و در برخی از مواقع به‌عنوان کانون‌های بحران‌زا مطرح شده‌اند. کردها در عراق و بلوچ‌های پاکستان می‌توانند به‌عنوان کانون‌های ایجاد تنش و بحران مطرح باشند که همین امر باعث شکل‌گیری تحولاتی در آینده و در مرزهای مذکور شود.

کلیدواژگان: قومیت، مناطق مرزی، تحولات آینده، MADM.

۱. استادیار جغرافیای سیاسی و گردشگری، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد گرمسار، گرمسار، ایران. heydare.lotfi@gmail.com

مقدمه

کمال مطلوب هر حکومت ملی، برخورداری از یک ملت یکپارچه است که در میان اعضای آن، تفاوت چشمگیر زبانی، مذهبی، قومی و نژادی وجود نداشته باشد و همگان به یک هویت فراگیر ملی تعلق خاطر داشته باشند (احمدی‌پور، ۱۳۸۹: ۳۶)، اما با توجه به انگیزش‌های قومی در گستره جهانی و دامن زدن به منابع قومی ناسیونالیسم چنین به نظر می‌رسد که در دهه آینده کلیه کشورها به نحوی با این مسئله مواجه خواهند شد. از آنجا که قومیت یکی از شاخص‌های عمده در شناخت ظرفیت طبیعی کشورها برای نیل به ثبات و دوری از خشونت به حساب می‌آید امنیت کشورها در دهه آینده بدون توجه به این بعد رقم نخواهد خورد. در جمهوری اسلامی ایران نیز به نظر می‌رسد که این موضوع با توجه به تعدد گروه‌های قومی و پیشینه تاریخی‌شان خواه ناخواه مطرح خواهد شد. از سوی دیگر، در شرایط کنونی جهان، با توجه به رشد فرایندهای جهانی شدن و امکانات ارتباطی گسترده میان مردم که فارغ از مرزهای سیاسی صورت می‌گیرد و نیز با توجه به رشد آگاهی‌های قومی و ناسیونالیستی‌های قومی در سراسر جهان، می‌توان گفت طرح قدیمی ملت‌سازی که ادغام همه گروه‌های قومی را در یک ملت یکپارچه دربرمی‌گرفت، دچار چالش می‌شود در ایران نیز ناکارآمدی این طرح در اشکال گوناگون طی چندین نسل آشکار شده است (سید امامی، ۱۳۸۵: ۱۴۴). بدین نحو که موقعیت ژئوپلیتیک ایران در طول تاریخ، این کشور را برای اقوام مهاجم جذاب ساخته و آثار مهم و عمیقی را در فرهنگ و ساختار اجتماعی ایران به جای گذاشته است (احمدی‌پور، ۱۳۸۹: ۳۶) همین امر و با توجه به گستردگی جغرافیایی قومیتی در پهنه سرزمینی ایران، این کشور را آماده و محیای تحولات در آینده نموده است که قوم‌گرایی از اراکان این تحولات می‌باشد. بنابراین پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش قومیت‌های ایران بر تحولات آینده این کشور و با در نظر گرفتن شاخص‌های اتحاد و انسجام ملی- قومیتی با استفاده از روش توصیفی- تحلیلی و پیمایش میدانی پرداخته است.

مبانی نظری

واژه قومیت بیشتر استفاده کاربردی دارد و برداشت‌های متفاوتی از آن صورت گرفته است. در

این میان تعریف آنتونی اسمیت دارای کاربرد بالایی است: قوم عبارت از یک جمعیت انسانی مشخص با یک افسانه اجداد مشترک، خاطرات مشترک، عناصر فرهنگی، پیوند با یک سرزمین تاریخی یا وطن و میزانی از حس منافع و مسئولیت است که عناصر محوری هویت، اعتقاد، آگاهی و فرهنگ مشترک را داراست (ایوبی، ۱۳۷۷: ۶۵). در این خصوص رساترین تعریف مربوط به ویکتور کوزلوف (قوم‌شناس معروف) می‌باشد که معتقد است: قوم یک سازمان اجتماعی تشکیل یافته‌ای است که بر پهنه سرزمین معینی قرار دارد و شامل مردمی است که در طول تاریخ با هم پیوندهای اقتصادی، فرهنگی، خویشاوندی و ... برقرار کرده‌اند، دارای ویژگی‌های فرهنگی، ارزش‌های اجتماعی و سنت‌های مشترک می‌باشند. در گذشته مشخصات خونی و نژادی نیز جزو پیوندهای قومی محسوب می‌شدند، اما امروز به دنبال درهم‌آمیختگی ملت‌ها دیگر به حساب نمی‌آیند (ابوطالبی، ۱۳۷۸: ۱۳۱) در مورد برخی اقوام ویژگی‌های روانی (حالت‌های روحی)، شیوه زیستن یا گونه معینی از سازمان اجتماعی - سرزمینی (دولت) یا خواست‌ها و تمایلات آشکار افراد یک قوم برای برپایی یک سازمان دولتی نیز می‌توانند جزو شاخص‌ها باشند (شیخاوندی، ۱۳۶۹: ۲۷۶) امروزه به واسطه بهره‌گیری و استفاده از ابزارها و سازوکارهای جهانی شدن، کم‌جمعیت‌ترین قومیت‌ها با حوزه تأثیرگذاری محدود که در گذشته قدرت مانور چندانی حتی در پهنه سرزمین و مرزهای ملی یک کشور نداشتند، می‌توانند در فضای جهانی شده کنونی، تأثیرگذار باشند (قوشچی، ۱۳۹۳: ۵۷)

آنچه در بین اقوام یک سرزمین از اهمیت بالایی برخوردار است میزان اتحاد و پابندی آنها به مولفه‌های انسجام ملی است که همین عامل می‌تواند تحولات آینده یک سرزمین را دربرگیرد. در واقع تحولات آینده یک سرزمین در گروه دو موضوع اساسی می‌باشد. اولی، سیاست خارجی و دومی سیاست داخلی در برخورد با نحوه اختلافات و تحولات داخلی بین اقوام، گروه‌ها، فرقه‌ها و احزاب آن سرزمین. از سوی دیگر، عوامل متعدد زیادی بر تحولات یک سرزمین با اقوام گوناگون موثر هستند که از جمله این عوامل می‌توان به تمایزات قومی یا طبقاتی، قدرت نسبی اقوام، زمینه‌های تاریخی، امکانات مادی و جغرافیایی، سطح محرومیت و انتظار در توانایی حکومت در محرومیت زدایی اشاره نمود (مقصودی، ۱۳۸۰: ۱۳۴).

ایران سرزمینی است که از روزگار نخست تعامل، رفاقت و وحدت در عین کثرت در آن نهادینه شده است. در جامعه چند قومی در ایران، شناسایی خرده فرهنگ‌های مختلف ضروری است و

بایستی الگوی ویژه‌ای متناسب با وضعیت جغرافیایی، تاریخی، فرهنگی، سیاسی و ... ارائه شود. در ایران، انسجام و امنیت در سطح ملی که محصول دستگاه حکومت در وجه قانون‌گذاری، اجرایی و قضایی است نقش عمده‌ای در ایجاد و حفظ امنیت در سطوح مختلف دارد. ویل دورانت در تاریخ تمدن درباره ایران می‌نویسد: یکی از ارکان سیاست و حکومت کوروش آن بود که برای ملل و اقوام مختلف آزادی عقیده دینی و عبادت قائل بود (طباطبایی، ۱۳۸۰: ۱۴۳). به‌طورکلی، کشورهایی که از وسعت اراضی قابل توجهی برخوردارند و یا دارای تنوع قومی و نژادی هستند، خصوصاً این که اختلافات مذهبی، زبانی و فرهنگی، زبانی و فرهنگی نیز بدان اضافه شود، همواره در معرض تهدیدهای متعدد از جمله خطر تجزیه قرار دارند. کشور پهناور ایران نیز در دوران معاصر، بعضاً شاهد حرکت‌های گریز از مرکز بوده است. اهمیت موضوع قومیت‌ها برای ایران که دارای تنوع قومیتی بوده و در مجاورت کشورهای دارای مولفه‌های قومی - فرهنگی مشابه قرار دارد، در مقایسه با سایر کشورها صدچندان است. در این ارتباط، اتخاذ سیاست‌های مناسب و لحاظ الزامات و مقتضیات متناسب با تنوع قومیتی ایران، می‌تواند کشور را در قبال کشمکش‌ها و تنش‌های قومی مصونیت بخشد (قوشچی، ۱۳۹۳: ۶۰).

- گروه‌های قومی در ایران و تحولات احتمالی

یکی از مسائل و مشکلات ایران، مسأله اقوام و چالش‌هایی است که در موارد بسیاری در گذشته و دوره معاصر انسجام ملی کشور را به مخاطره انداخته و موجب فروپاشی نظام‌های سیاسی آن شده است (صالحی، ۱۳۹۱: ۱۰۹). در ایران، اقوام مختلفی به قرار ذیل ساکن‌اند: لر، بلوچ، ترکمن، ترک، عرب، کرد و فارس. برخی از اقوام ایرانی در مناطق مرزی مسکون‌اند و پیوندهایی فرهنگی - مذهبی با اقوام کشورهای همسایه دارند؛ برای مثال بلوچ‌ها در منطقه جنوب شرقی در مرز پاکستان، ترکمن‌ها در منطقه شمال‌شرقی در همسایگی ترکمنستان، آذری‌ها در شمال غربی و هم مرز با جمهوری آذربایجان و ترکیه، عرب‌ها در غرب و جنوب غربی و بالاخره کردها در غرب و شمال غربی کشور در مجاورت عراق و ترکیه، سکنی گزیده‌اند و مرزهای سیاسی از درون سکونت گاه این اقوام گذشته است (جلال‌پور، ۱۳۷۲: ۴).

از این لحاظ باید گفت، ایران از لحاظ ساختار اجتماعی، کشوری ناهمگن است که گروه‌های

مختلف قومی، نژادی، زبانی و مذهبی در آن زندگی می‌کنند و نظیر برخی از همین گروه‌های قوم در کشورهای همجوار نیز سکونت دارند. از منظر مطالعات اجتماعی، برخی از نیروهای گریز از مرکز در ایران، به ویژه حواشی مرزها، وجود دارند که می‌توانند در برخی از مواقع به عنوان کانون‌های بحران‌زا مطرح گردند. از دیگر سو، گروه‌های قومی متناظر در کشورهای همجوار از جمله اعراب و کردها در عراق، آذری‌ها در جمهوری آذربایجان و بلوچ‌ها در پاکستان، می‌توانند به‌عنوان کانون‌های ایجاد تنش و بحران مطرح باشند (فولر، ۱۳۷۲: ۴۳). لذا جمهوری اسلامی ایران از بدو تاسیس تاکنون موارد متعددی از ناامنی‌های قومی را در مناطق مختلف کشور تجربه کرده است. هر چند این حرکت‌ها در برخی مناطق همچون کردستان، سیستان و بلوچستان، تبریز، خوزستان، ترکمن صحرا و... با تدبیر مهار شده است، اما واقعیت نیروها و پتانسیل قومی تهدیدآمیز در کشورمان چیزی نیست که مورد غفلت قرار گیرد، زیرا قومیت از دیرباز در بعد امنیتی حایز اهمیت بوده و باید با حساسیت ویژه مورد کنکاش قرار گیرد و از آسیب‌شناسی این پدیده نباید به آسانی گذشت.

جایگاه جغرافیایی اقوام، معادله امنیت ملی را پیچیده‌تر کرده است. اقوام گوناگون و اقلیت‌های مذهبی در مهم‌ترین حوزه‌های راهبردی کشور و جداره‌های مرزی اسکان شده‌اند که عقبه آنها در ورای مرزها و خارج از حوزه نفوذ و اثرگذاری حاکمیت ملی قرار دارد. از این منظر، به لحاظ ارتباط و پیوند این حوزه‌ها با خارج از مرزها، هرگونه بحران بیرونی به‌سادگی به داخل مرزها گسترش می‌یابد و امکان نظارت حاکمیت ملی بر حوزه‌ها به‌شدت کاهش پیدا می‌کند. از طرفی، تحولات مربوط به به جهانی شدن^۱، با طرح موضوعات فشرده‌گی زمان و مکان، مرزهای جغرافیای را در نوردیده است.

در وضع جدید، بخشی از اقوام کرد، ترک، بلوچ و عرب در ایران و بخشی از آنها در مناطق همجوار دیگر کشورها اسکان یافته‌اند. وجود این اقوام در همسایگی ایران، هرچند می‌تواند سبب نفوذ فرهنگی ایران شود، در چرخه‌ای معیوب می‌تواند به مداخله بیگانگان در حوزه داخلی ایران منجر شود. معمولاً افکار و رفتار ناسیونالیستی و تجزیه‌طلبی از همین مناطق وارد می‌شود. برای نمونه می‌توان به محل استقرار گروه‌های تجزیه‌طلب، مثل حزب منحل دموکرات

در مناطق کردنشین شمال عراق، جنبش ملی بلوچستان ایران معروف به جمبا در بلوچستان پاکستان، جنبش خلق عرب در عراق و پان‌ترکیست‌ها در جمهوری آذربایجان و ترکیه اشاره کرد. از سوی دیگر، وجود گسل‌های فعال منازعه قومی و مذهبی در جداره‌های همسایگان ایران، نظیر هندوستان، گرجستان، روسیه، لبنان، فلسطین اشغالی و دیگر نقاط خاورمیانه، امکان بروز تهدیدات قومی را فعال می‌سازد.

کثرت اقلیت‌های قومی و مذهبی در ایران، به لحاظ تاریخی، کشور را در برابر اختلافات قومی، مذهبی و فرهنگی آسیب‌پذیر نموده است. در پاره‌ای از مواقع، قومیت‌های ساکن در نقشه قومی ایران، بهانه‌ای برای استفاده ابزاری قدرت‌های خارجی و بعضی از همسایگان ایران برای ایجاد اختلاف در داخل کشور بوده است.

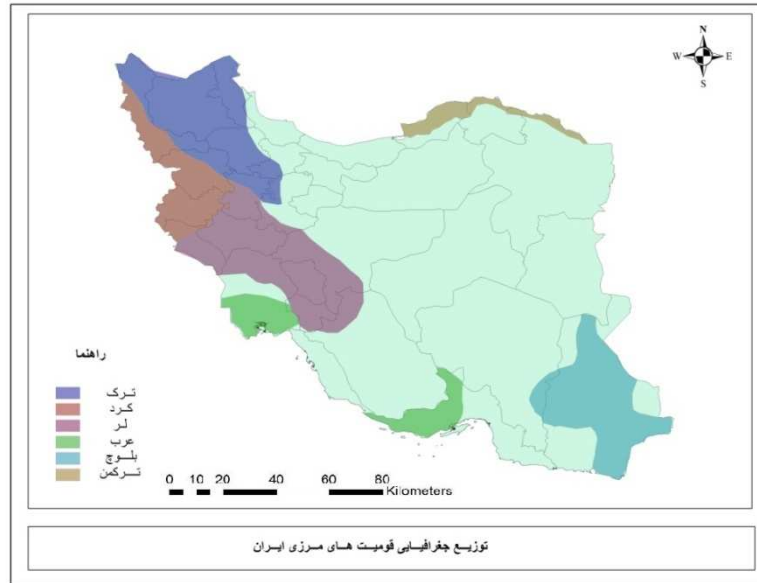
روش تحقیق

این تحقیق از نظر روش‌شناسی بر مبنای روش توصیفی - تحلیلی و راهبرد پیمایش انجام گرفته است. تکنیک گردآوری اطلاعات، با استفاده از روش‌های کتابخانه‌ای شامل استفاده از کتب و مقالات می‌باشد. همچنین جهت گردآوری اطلاعات از روش میدانی و پیمایشی و طراحی پرسشنامه استفاده شده است. جامعه آماری مورد مطالعه در این پژوهش اقوام ساکن در مرزهای کشور هستند که به صورت تصادفی تعداد ۱۵۰ نفر از هر قومیت انتخاب و پرسش‌نامه به صورت تصادفی ساده بین آنها توزیع شده است. جهت تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده از طریق پرسشنامه از روش‌های تصمیم‌گیری چندمعیاره MADM استفاده و توزیع جغرافیایی قومیت‌ها از نرم‌افزار GIS استفاده شده است.

معرفی محدوده مورد مطالعه

محدوده مورد مطالعه در پژوهش حاضر تمام قومیت‌های ساکن در مرزهای کشور هستند که شامل قومیت‌های لر ۶٪ (معادل ۴/۵ میلیون نفر)، بلوچ ۲٪ (معادل ۱/۵ میلیون نفر)، ترکمن ۱٪ (معادل ۷۵۰ هزار نفر)، ترک ۱۶٪ (معادل ۱۲ میلیون نفر)، عرب ۲٪ (معادل ۱/۵ میلیون نفر) و کرد ۱۰٪ (معادل ۷/۵ میلیون نفر) هستند. که به ترتیب ساکن غرب و جنوب غربی، شرق و

جنوب شرقی، شمال شرقی، شمال غربی، جنوب و جنوب غربی، غرب کشور ساکن هستند. شکل شماره ۱ نشان‌دهنده توزیع جغرافیایی قومیت‌های مرزی ایران در پهنه سرزمینی است.

شکل ۱. توزیع جغرافیایی قومیت‌های مرزی ایران

یافته‌های تحقیق

در پژوهش حاضر به منظور بررسی تأثیر توزیع قومیت‌های ایرانی بر تحولات آینده کشور، ابعاد و مولفه‌های انسجام، اتحاد، همدلی و همکاری بین اقوام مرزنشین کشور استخراج و میزان تعهد و پایداری آنها به این مولفه‌ها با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه MADM (SAR) بررسی و در نهایت، میزان تحولاتی که از ناحیه قوم‌گرایی متوجه این کشور خواهد شد بیان شده است. مولفه‌های به کار رفته در سنجش اتحاد و انسجام بین قومیت‌های مرزی ایران در جدول شماره ۱ نمایش داده شده است.

جدول ۱. معرفی شاخص‌ها و مولفه‌های اتحاد و انسجام ملی

ردیف	شاخص
۱	مشارکت سیاسی در امور کشور (مانند شرکت در انتخابات)
۲	اتحاد نظامی در مقابل تجاوز کشورهای بیگانه
۳	احساس تعلق خاطر به میهن و وطن
۴	تلاش در جهت حفظ منافع و امنیت ملی
۵	احترام به اعتقادات فرهنگی - مذهبی سایر اقوام (به ویژه خرده فرهنگ‌ها)
۶	خوشبین بودن نسبت به سایر قومیت‌های شکور
۷	خوش بین بودن نسبت به آینده کشور

مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۵.

- تحلیل مدل SAR

در ابتدا با استفاده از مدل‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه (MADM)^۱ به شناسایی میزان پایداری اقوام مرزی ایران به شاخص‌های مربوط به اتحاد و انسجام ملی پرداخته می‌شود. بدین‌گونه که ابتدا شاخص‌های کیفی تبدیل به کمی شده سپس به هر شاخص با توجه به اهمیت آن، وزن‌دهی می‌شود. در فرایند تصمیم‌گیری چندشاخصه، تعیین وزن شاخص‌ها از اهمیت کلیدی برخوردار است. در این مفهوم هدف از وزن‌دهی آن است که اهمیت هر شاخص را نسبت به شاخص‌های دیگر بتوان ارزیابی کرد (پورطاهری، ۱۳۸۹: ۶۷). زیرا در بسیاری از پدیده‌های جغرافیایی، عوامل و معیارهای متفاوتی نقش دارند که یقیناً همه این معیارها دارای ارزش یکسانی نیستند.

جدول ۲. شاخص‌ها و مولفه‌های اتحاد و انسجام ملی

ابعاد قومیت	مشارکت سیاسی	اتحاد نظامی	احساس تعلق ملی	حفظ منافع ملی	احترام به اعتقادات سایر...:	قومیت‌ها	خوشبینی نسبت به سایر قومیت‌ها	تحولات آینده کشور	خوشبینی نسبت به
ترک	خ زیاد	زیاد	زیاد	کم	کم	متوسط	متوسط	متوسط	متوسط
لر	متوسط	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد
ترکمن	خ کم	خ زیاد	متوسط	زیاد	زیاد	متوسط	متوسط	خ کم	خ کم
عرب	خ زیاد	زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد	خ زیاد
کرد	خ کم	خ زیاد	متوسط	خ کم	متوسط	کم	کم	کم	کم
بلوچ	خ کم	متوسط	خ زیاد	خ کم	زیاد	خ کم	خ کم	متوسط	متوسط

مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۵.

همانطور که مشاهده می‌شود شاخص‌های مطرح شده در جدول بالا کیفی هستند که جهت اندازه‌گیری آنها، باید به مقیاس کمی تبدیل شوند. از ارزش‌های متفاوتی برای تبدیل شاخص‌های کیفی به کمی استفاده می‌شود که متداولترین آن روش «نمره‌گذاری»^۱ است که عبارت است از: تخصیص ارزش عددی برای برخی عبارتها. در این پژوهش جهت نمره‌گذاری از روش «نمره‌گذاری ذهنی و فرافکن»^۲ استفاده می‌شود. بنابراین در این روش، اولین قدم تعریف بعدی است که باید نمره‌گذاری شود. این بعد باید قابل تعریف باشد تا همه نمره‌گذاران، معنای تقریباً مشابهی از آن استنباط کنند (پورطاهری، ۱۳۸۹: ۳۷). باید خاطر نشان کرد که نمره‌گذاری، معمولاً هنگامی به کار می‌رود که صورت ذهنی یک نگرش یا برداشت موردنظر باشد. با توجه به روش SP به تبدیل مقیاس شاخص‌های جدول بالا از کیفی به کمی پرداخته می‌شود.

1. rating
2. Subjective and Project (SP)

جدول ۳. تبدیل مقیاس شاخص‌های کیفی به کمی

ابعاد قومیت	مشارکت سیاسی	اتحاد نظامی	احساس تعلق ملی	حفظ منابع ملی	احترام به اعتقادات سایر...	خوشبینی نسبت به سایر قومیت‌ها	خوشبینی نسبت به تحولات آینده کشور
ترک	۹	۷	۷	۳	۳	۵	۵
لر	۵	۹	۹	۹	۹	۹	۹
ترکمن	۱	۹	۵	۷	۷	۵	۱
عرب	۹	۷	۹	۹	۹	۹	۹
کرد	۱	۹	۵	۱	۵	۳	۳
بلوچ	۱	۵	۹	۱	۷	۱	۵

مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۵.

- وزن‌دهی به شاخص‌ها

یکی از بهترین و در عین حال ساده‌ترین روش‌ها در تعیین اوزان معیارها، روش آنتروپی است. این روش بر اساس پراکندگی مقادیر شاخص‌ها، اوزان مربوط به هر شاخص را حساب می‌کند. آنتروپی قابلیت آن را دارد تا در صورتی که تصمیم‌گیرندگان ارزیابی اولیه‌ای از اهمیت شاخص‌ها داشتند، آن را دریافت کرده، اوزان بدست آمده بر اساس مدل را تعدیل کنند. بنابراین وقتی که داده‌های یک ماتریس تصمیم‌گیری به‌طور کامل مشخص شده باشند، روش آنتروپی می‌تواند برای ارزیابی وزن‌ها به‌کار رود (مومنی، ۱۳۸۲: ۱۲۹). مراحل کار با روش آنتروپی طی چند مرحله و به صورت زیر انجام می‌گیرد.

- ابتدا در گام اول لازم است مقادیر شاخص‌های کیفی را به مقادیر کمی تبدیل کنیم که این مرحله در جدول شماره ۸ انجام گردید.
- در گام دوم مقدار P_{ij} را برای تمامی شاخص‌ها به دست می‌آوریم: تابع ۱؛

$$P_{ij} = \frac{a_{ij}}{\sum_{i=1}^a a_{ij}}$$

جدول ۴. وزندهی به شاخص‌ها

قومیت	ابعاد	مشارکت سیاسی	اتحاد نظامی	احساس تعلق ملی	حفظ منافع ملی	احترام به اعتقادات سایر...	سایر قومیت‌ها خوشبینی نسبت به	تحولات آینده کشور خوشبینی نسبت به
ترک		٪۱۰۸	٪۹۸	٪۶۳	٪۳۰	٪۲۷	٪۴۰	٪۳۵
لر		٪۶۰	٪۱۲۶	٪۸۱	٪۹۰	٪۸۱	٪۷۲	٪۶۳
ترکمن		٪۱۲	٪۱۲۶	٪۴۵	٪۷۰	٪۶۳	٪۴۰	٪۷
عرب		٪۱۰۸	٪۹۸	٪۸۱	٪۹۰	٪۸۱	٪۷۲	٪۶۳
کرد		٪۱۲	٪۱۲۶	٪۴۵	٪۱۰	٪۴۵	٪۲۴	٪۲۱
بلوچ		٪۱۲	٪۷۰	٪۸۱	٪۱۰	٪۶۳	٪۸	٪۳۵

مآخذ: نگارندگان: ۱۳۹۵.

▪ در گام سوم با استفاده از فرمول زیر مقدار اطمینان را به دست می‌آوریم:

تابع ۲؛

$$E_j = -K \sum_{i=1}^m [P_{ij} \ln P_{ij}]$$

k=مقدار ثابت

برای مثال:

$$E_1 = -0/321[\%94 \ln(\%94) + \%103 \ln(\%103) + \%139 \ln(\%139) + \dots = \dots$$

▪ در گام چهارم مقادیر عدم اطمینان از طریق تابع شماره ۳ برای شاخص‌ها محاسبه می‌شود:

$$1-E_j$$

▪ در گام پنجم به محاسبه اوزان با استفاده از تابع ۴ اقدام خواهد شد:

تابع ۴؛

$$W_j = \frac{1-E_j}{\sum_{i=1}^m 1-E_j}$$

بنابراین برای شاخص‌های مطرح شده در این پژوهش اوزان زیر به دست خواهد آمد.

جدول ۵. وزن‌دهی به شاخص‌ها

خوشبینی نسبت به تحولات آینده کشور	خوشبینی نسبت به سایر قومیت‌ها	احترام به اعتقادات سایر...	حفظ منافع ملی	احساس تعلق ملی	اتحاد نظامی	مشارکت سیاسی	ابعاد
۲۹٪	۳۴٪	۲۵٪	۴۰٪	۳۰٪	۴۵٪	۶۵٪	وزن W_i

مآخذ: نگارندگان: ۱۳۹۵.

- رتبه‌بندی

یکی از روش‌های تصمیم‌گیری چند شاخصه، روش رتبه‌بندی تجمعی ساده^۱ است که در این پژوهش جهت رتبه‌بندی قومیت‌ها از نقطه نظر پایداری به شاخص‌های اتحاد و انسجام ملی از آن استفاده شده است. روش SAR مبتنی بر رتبه‌بندی گزینه‌ها با توجه به شاخص‌های تأثیرگذار بر هریک از آنهاست. در این روش به استاندارد کردن داده‌ها نیازی نیست، زیرا مبنای کار بر اساس رتبه‌های تخصیص داده به هریک از گزینه‌هاست. ارزش حاصل از مجموع شاخص‌ها به هر گزینه که از بیشترین میزان برخوردار باشد اولویت هر گزینه را مشخص می‌کند. محاسبه مجموع ارزش عددی هر گزینه با توجه به وزن هریک از شاخص‌ها از طریق تابع شماره ۵ محاسبه و برآورد می‌شود (Geldermann and Rentz, 2000: 9).

تابع ۵:

$$V_{aj} = \frac{1}{T} \sum_{K=1}^K W_k \cdot R_k(f_k(a_t))$$

که:

 W_K = وزن هر شاخص T = تعداد کل گزینه‌ها R_K = ترتیبی رتبه

1. Simple Addition Ranking (SAR)

روش SAR روشی کارآمد با استفاده وسیع در رتبه‌بندی گزینه‌ها محسوب می‌شود. در این روش به مراحل زیر توجه می‌شود:

- تعیین شاخص‌ها و گزینه‌ها بر حسب موضوع و اولویت‌بندی؛
- تعیین وزن هر یک از شاخص‌ها بر حسب درصد؛
- تعیین رتبه‌های هر یک از گزینه‌ها در تعامل با شاخص‌ها؛
- محاسبه رتبه‌های وزنی هر یک از گزینه‌ها در تعامل با شاخص‌ها؛

در خصوص رتبه‌های وزن‌دار شده، اگر رتبه ۱ به شرایط مطلوب داده شده باشد، در آن صورت میزان $V(at)$ هر قدر ارقام کمتری را نشان دهد، گزینه‌های موردنظر از اولویت بالاتری برخوردار است؛ در غیر این صورت رابطه عکس برقرار خواهد بود.

جدول ۶. رتبه‌بندی ترتیبی با استفاده از روش SAR

وزن	بلوچ	کرد	عرب	ترکمن	لر	ترک	شاخص‌ها
٪۶۵	۶	۵	۲	۴	۳	۱	مشارکت سیاسی
٪۴۵	۶	۳	۵	۲	۱	۴	اتحاد نظامی
٪۳۰	۳	۶	۲	۵	۱	۴	احساس تعلق ملی
٪۴۰	۶	۵	۲	۳	۱	۴	حفظ منافع ملی
٪۲۵	۳	۵	۱	۴	۲	۶	احترام به عقاید سایرین
٪۳۴	۲	۶	۵	۱	۴	۳	خوشبینی نسبت به سایر قومیت‌ها
٪۲۹	۴	۳	۲	۵	۶	۱	خوشبینی نسبه به آینده کشور

مآخذ: نگارندگان: ۱۳۹۵.

جدول ۷. رتبه‌های وزن دار شده بر اساس مدل SAR

شاخص‌ها	ترک	لر	ترکمن	عرب	کرد	بلوچ
مشارکت سیاسی	۰.۶۵	۱.۹۵	۲.۶	۱.۳	۳.۲۵	۳.۹
اتحاد نظامی	۱.۸	۰.۴۵	۰.۹۰	۲.۲۵	۱.۳۵	۲.۷
احساس تعلق ملی	۱.۲	۰.۳۰	۱.۵	۰.۶۰	۱.۸	۰.۹۰
حفظ منافع ملی	۱.۶	۰.۴۰	۱.۲	۰.۸۰	۲	۲.۴
احترام به عقاید سایرین	۱.۵	۰.۵۰	۱	۰.۲۵	۱.۲۵	۰.۷۵
خوشبینی نسبت به سایر قومیت‌ها	۱.۰۲	۱.۳۶	۰.۳۴	۱.۷	۲.۰۴	۰.۶۸
خوشبینی نسبه به آینده کشور	۰.۲۹	۱.۷۴	۱.۴۵	۰.۵۸	۰.۸۷	۱.۱۶
مجموع	۸.۰۶	۶.۷	۸.۹۹	۷.۴۸	۱۲.۵۶	۱۲.۴۹
T=10	۰.۸۰	۰.۶۷	۰.۸۹	۰.۷۴	۱.۲۵	۱.۲۴

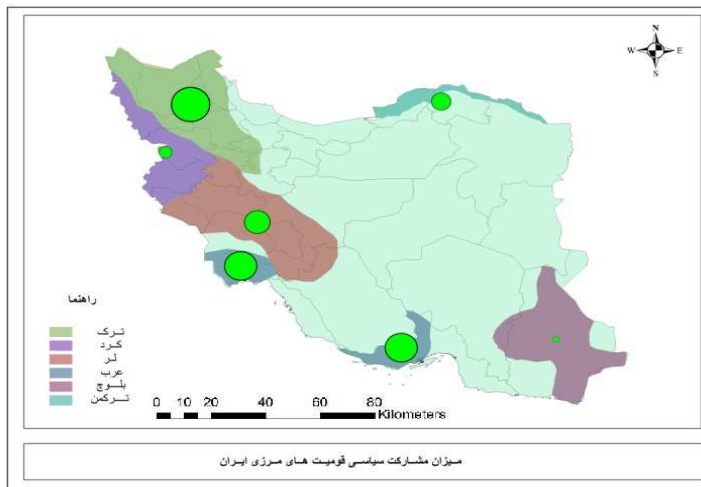
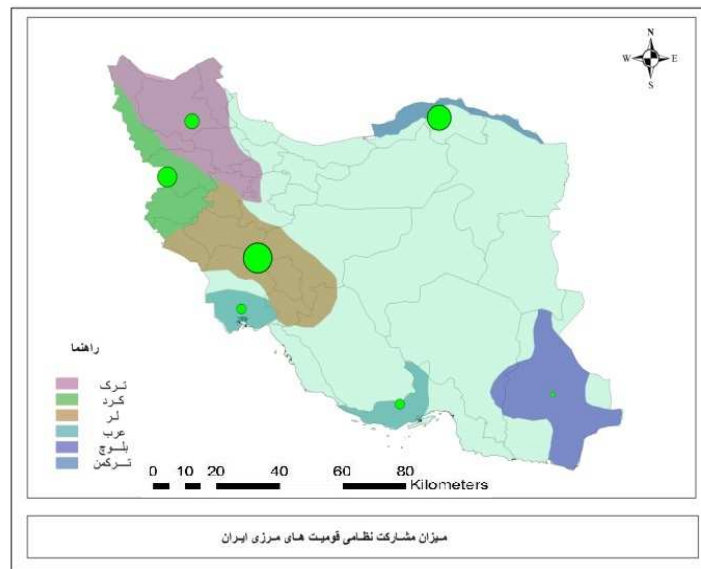
مأخذ: نگارندگان: ۱۳۹۵.

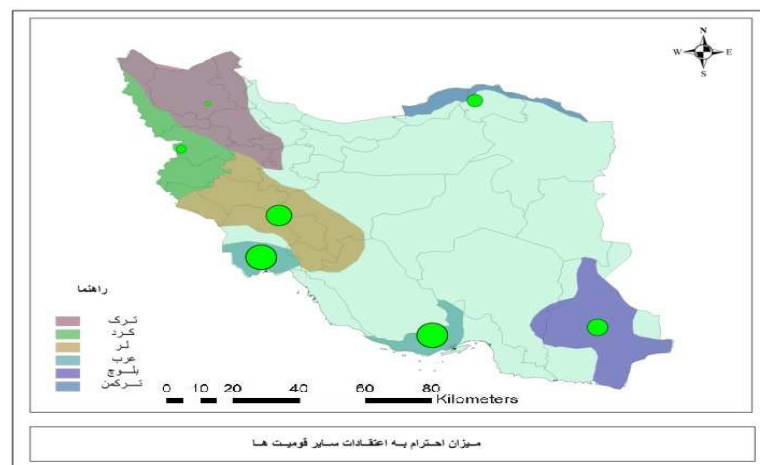
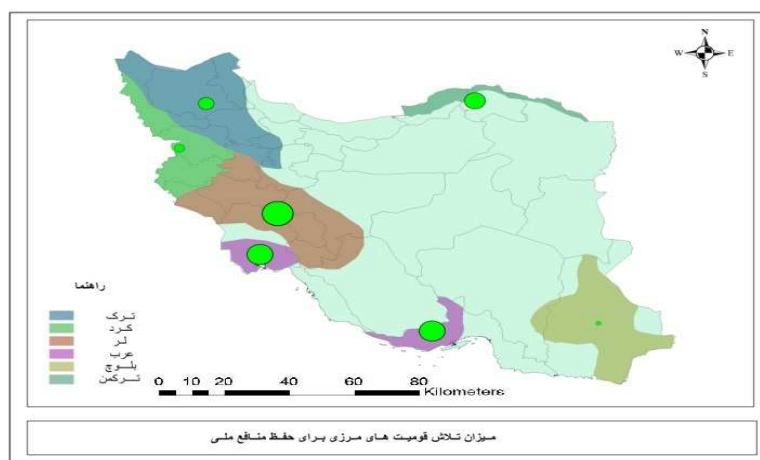
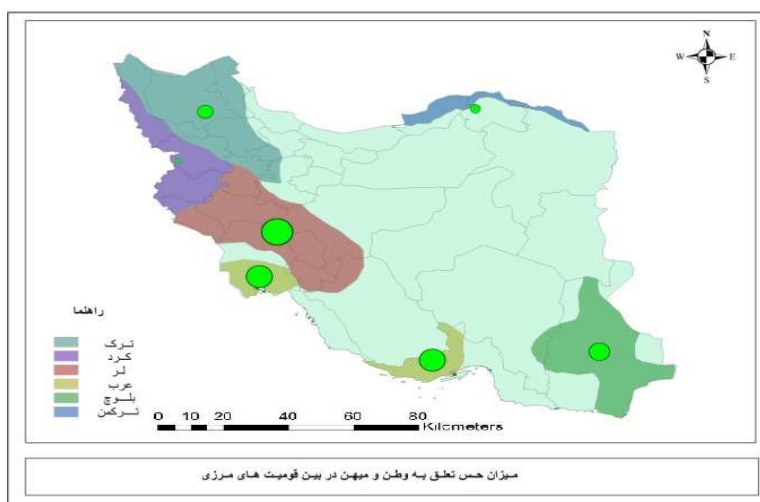
بر اساس روش SAR در بین قومیت‌های مرزی ایران، قوم لر با ضریب ۰.۶۷ دارای بیشترین سطح پایبندی به شاخص‌های اتحاد و انسجام ملی و قوم کرد و بلوچ به ترتیب با ضریب ۱.۲۵ و ۱.۲۴ دارای کمترین سطح پایبندی به شاخص‌های مربوط به اتحاد و انسجام ملی هستند. در واقع در این روش هرچه عدد به دست آمده از مرحله نهایی کوچکتر باشد به شرایط مطلوب نزدیکتر است و بالعکس هرچه عدد بدست آمده بزرگتر باشد شرایط از وضعیت مطلوب دورتر خواهد شد.

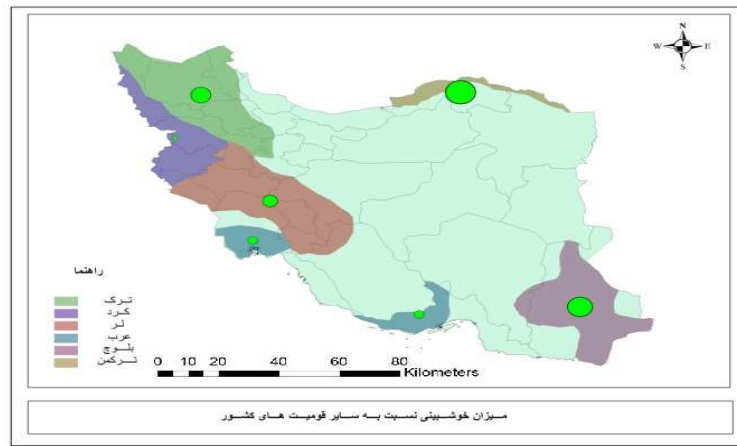
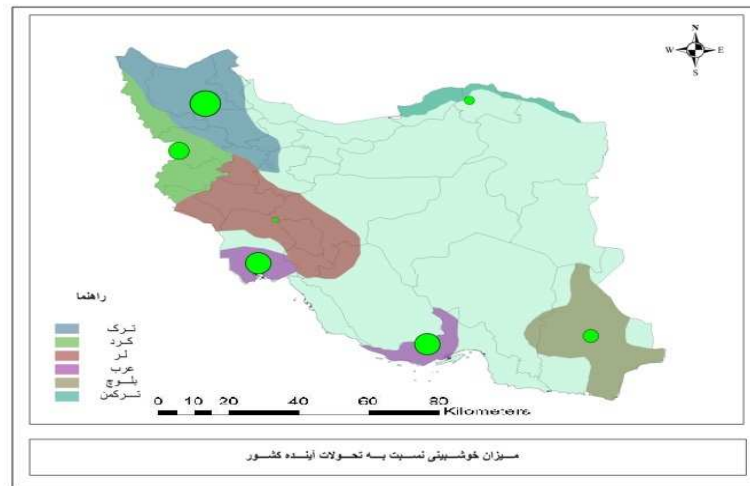
در بین قومیت‌های ساکن در مناطق مرزی کشور، قوم لر از سطح مشارکت سیاسی بالاتر، اتحاد نظامی بیشتر در هنگام تعرض بیگانگان به کشور و همچنین احساس تعلق بیشتری نسبت به وطن و میهن خود دارا هستند. در سوی دیگر موضوع، قومیت‌های کرد و بلوچ از نقطه نظر مشارکت سیاسی و سایر شاخص‌های مربوط به انسجام ملی از سطح پایین‌تری برخوردار هستند که این امر شاید به علت هم‌مرزی کردهای ساکن در غرب کشور و تحریک آنان از سوی کردهای مقیم در کشور عراق و ترکیه نشأت می‌گیرد. طی سال‌های اخیر، برخی از نیروهای گریز از مرکز در ایران و در مرز بلوچستان و کردستان وجود دارند که تا حدودی و در برخی از مواقع به عنوان کانون‌های بحران‌زاد مطرح شده‌اند. کردها در عراق و بلوچ‌های پاکستان می‌توانند به عنوان کانون‌های ایجاد تنش و بحران مطرح باشند که همین امر باعث شکل‌گیری تحولاتی در

آینده و در مرزهای مذکور شود.

قومیت‌های ساکن در مرزهای شرقی (بلوچ) و غربی (کرد) که در آن سوی مرزهای کشور ساکن هستند در پاره‌ای مواقع، قومیت‌های ساکن در ایران را تحریک کرده و باعث تنش و اختلاف در مرزهای شرقی و غربی کشور شده‌اند. در اشکال شماره ۲ تا ۸ میزان پایداری قومیت‌های مرزی نسبت به شاخص‌های اتحاد و انسجام ملی در بین قومیت‌های ایران نمایش داده شده است.

مأخذ نقشه‌ها: نگارندگان: ۱۳۹۵.

نتیجه‌گیری و دستاورد علمی - پژوهشی

مفهوم قومیت در ایران تفاوت‌های فراوانی با بحث قومیت در تعاریف اندیشمندان غربی دارد. اقوام ایران برخلاف گروه‌ها و ملیت‌های مهاجر آمریکای شمالی که تعریف‌های اولیه گروه‌های قومی و قوم‌گرایی، در نتیجه بررسی وضعیت آنها ارائه شده است ریشه‌های تاریخی طولانی دارند و تحت‌تأثیر میراث فرهنگی و سیاسی کشور، مبنای تجربه مشترک جامعه ایرانی قرار گرفته‌اند. قومیت در جهان امروز ابعاد وسیع و روزافزونی پیدا نموده است. از شگفتگی‌های دهه اخیر این است که از یک طرف، شاهد به اصطلاح جدی شدن فرآیند جهانی شدن، بازارهای اقتصادی،

شیوه‌های حقوقی و سیاسی هستیم و از سوی دیگر، ظهور انواع اختلاف‌های قومی و تاکید بر بنیادی‌ترین هویت ملی گروهی، وفاداری‌های قومی در بسیاری از مناطق و کشورهای جهان را می‌بینیم. متغیر انسجام ملی - سیاسی مشعر به چگونگی صورت‌بندی نیروها و گروه‌های اجتماعی سیاسی از جمله گروه‌های قومی است. این متغیر از نظر امنیت ملی مسئله‌ای حایز اهمیت تلقی می‌شود، لذا؛ هر چه یک دولت - ملت منسجم‌تر و یکپارچه‌تر باشد وضعیت امنیتی آن ثبات بیشتری دارد و دولت - ملت نامنسجم زمینه بالقوه مناسبی برای بروز رفتارها و رخداد‌های ضدامنیتی است. با توجه به رویکرد نرم‌افزاری به امنیت ملی که بر انسجام و یکپارچگی اجتماعی و کیفیت فرآیند ملت‌سازی تکیه دارد می‌توان گفت در جوامع ضعیف و اجتماعات پاره‌پاره که میزان انسجام گروه‌های اجتماعی از جمله گروه‌های قومی در آنها ناچیز بوده و احتمال واگرایی و گریز از مرکز گروه‌های فروملی قابل ملاحظه است، قومیت در ارزیابی امنیت ملی متغیری مهم محسوب می‌شود. پژوهش حاضر، با هدف بررسی توزیع جغرافیایی قومیت‌های ایران و نقش آن بر تحولات آینده در نواحی مرزنشین کشور و با روش توصیفی - تحلیلی و پیمایش میدانی صورت گرفته است. در این تحقیق شاخص‌های اتحاد و انسجام ملی پس از استخراج شدن با استفاده از روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه MADM در بین اقوام مرزی ایران بررسی و میزان پایداری به آنها مطرح شد. یافته‌های پژوهش نشان دهنده پایداری بیشتر قوم لر و پایداری کمتر اقوام کرد و بلوچ در زمینه شاخص‌های اتحاد و انسجام می‌باشد که این امر بیشتر ناشی از این مسأله است که برخی از نیروهای گریز از مرکز در ایران و در مرز بلوچستان و کردستان وجود دارند که تا حدودی و در برخی از مواقع به‌عنوان کانون‌های بحران‌زاد مطرح شده‌اند. کردها در عراق و بلوچ‌های پاکستان می‌توانند به‌عنوان کانون‌های ایجاد تنش و بحران مطرح باشند که همین امر باعث شکل‌گیری تحولاتی در آینده و در مرزهای مذکور شود.

کتابشناسی

۱. ابوطالبی، علی (۱۳۷۸)، حقوق اقلیت‌ها و همگرایی، ترجمه علی کریمی، فصلنامه مطالعات ملی، شماره ۳۲؛
۲. احمدی‌پور، زهرا؛ طهمورث حیدری، طیبه حیدری (۱۳۸۹)، تحلیل قومیت و همویت قومی در ایران، جهت امنیت پایدار، فصلنامه انتظام اجتماع، سال دوم، شماره اول؛
۳. ایوبی، حجت‌اله (۱۳۷۷)، «شکاف‌های قومی و خشونت در پیکارهای سیاسی»، فصلنامه مطالعات راهبردی، پیش شماره اول؛
۴. پورطاهری، مهدی (۱۳۸۹)، کاربرد روش‌های تصمیم‌گیری چندشاخصه در جغرافیا، انتشارات سمت؛
۵. جلائی‌پور، حمیدرضا؛ کردستان (۱۳۷۲)؛ علل تداوم بحران آن پس از انقلاب اسلامی، تهران، موسسه چاپ و انتشارات وزارت امور خارجه؛
۶. سید امامی، کاووس (۱۳۸۵)، قومیت از منظر سیاست‌های هویت، دو فصلنامه دانش سیاسی، شماره سوم، ۱۳۸۵؛
۷. شیخاوندی، داور (۱۳۶۹)؛ زایش و خیزش ملت، تهران، انتشارات ققنوس؛
۸. صالحی، امیری؛ سیدرضا (۱۳۸۵)، مدیریت منازعات قومی در ایران، تهران، انتشارات مرکز تحقیقات استراتژیک مجمع تشخیص مصلحت نظام؛
۹. طباطبایی، سیدجواد (۱۳۸۰)، دیباچه‌ای بر نظریه انحطاط ایران، تهران، نگاه معاصر؛
۱۰. فولر، گراهام (۱۳۷۲)، قبله عالم، ترجمه عباس مخبر، تهران، نشر مرکز؛
۱۱. قوشچی رضاپور، محمد (۱۳۹۳)، جهانی شدن و تکثرگرایی قومی در ایران، چالش‌ها و فرصت‌ها، فصلنامه مطالعات راهبردی و جهانی شدن، سال پنجم، شماره ۱۴؛
۱۲. مقصودی، مجتبی (۱۳۷۶)، ناهمگونی جمعیتی و توسعه ملی در ایران با تأکید بر ناهمگونی قومی، تهران، نشر موسسه مطالعات ملی؛
۱۳. مومنی، منصور، (۱۳۸۲)، انتخاب روش بهینه انتقال آب به مزارع نیشکر در استان خوزستان، مجله مدرس، دوره ۷، شماره ۳.